

KORRUPSIYADAGI MUAMMO VA YECHIMLAR

Xudoynazarova Sug'diyona Tillamurodovna

*O'zbekiston jurnalistika va ommaviy
kommunikatsiyalar universiteti talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada jamiyat rivojiga to'sqinlik qiluvchi poraxo'rlik ya'ni korrupsiya va unga sabab bo'luvchi omillar hamda uning yechimlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Korrupsiya, pora, hokimiyat, nepotizm, manfaatlar, poraxo'rlik.

**«Korrupsiya bilan hech qachon maqsadimizga erisha olmaymiz» —
Shavkat Mirziyoyev**

Korrupsiya, poraxo'rlik, manfaatlar to'qnashuvi... Korrupsiya bu — jamiyatni turli yo'llar bilan iskanjaga oluvchi dahshatli illat. Mazkur illat demokratiya va huquq ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi. Inson huquqlari buzilishiga olib keladi, bozorlar faoliyatiga to'sqinlik qiladi. Hayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga tahdid soladigan uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va boshqa hodisalar ildiz otib, gullashi uchun sharoit yaratib beradi.

Aynan qachon eshitganim esimda yoq ammo, maktabda o'qib yurgan paytlarimda bu so'zni nima uchun ishlatilishini bilar edim. Darslarga qatnashmagan sinfdoshim yil yakunida 5 baho olib „Namunalilar doskasida“ turishining asl sababini ham bilar edim. Bu holat korrupsiyaning kichik ko'rinishidir, biroq endigina o'sib kelayotgan nihol uchun uning poyiga bolta urish bilan barobar edi.

Ta'kidlab o'tish o'rinliki, ushbu zararli hodisa katta va kichik, badavlat va kambag'al bo'lishidan qat'iy nazar, barcha mamlakatlarda uchraydi. Ushbu zararli illatni bartaraf etish bo'yicha jahon hamjamiyati tomonidan bir qator samarali ishlar amalga oshirilayotgan bo'lsada, hanuzgacha u bartaraf etilmayapti.

Korrupsiya deganda barchaning ko'z oldiga pul bilan bog'liq munosabatlar keladi. Afsuski, uning turlari juda ko'p.

Yuridik fanlar doktori B.Ismoilov yozishicha, korrupsiyaning:

1. Pora
2. Maishiy korrupsiya
3. Yashirin pora
4. Hokimiyat yoki mansab vakolatini suiste'mol qilish
5. Rastrata yo'li bilan o'zlashtirish
6. Favoritizm (tanish-bilishchilik)
7. Nepotizm (Qarindoshchilik munosabatlari)
8. Manfaatlar to'qnashuvi va shu kabi bir qancha turlari mavjud.

Korrupsiya muammosi va unga qarshi kurash to'g'risida hammamiz eshitganmiz va eshitib kelmoqdamiz. Poraxo'rlikka qarshi har bir davlat turli xil usullar bilan kurashib keladi. Keling ,korrupsiyaga qarshi kurashish uchun jahon tajribasiga nazar solamiz.

Hozirda rivojlangan mamlakatlarda ham korrupsiya bilan bog'liq juda ko'p jinoyatlarni uchratish mumkin, ammo ular doimiy ravishda korrupsiyaga qarshi kurashib keladi va korrupsiya darajasi kamligi bo'yicha jahon reytingida yuqori o'rinlarda turadi, Jumladan, Transperensy International xalqaro nohukumat tashkilotining 2020-yildagi statistik ma'lumotlariga ko'ra, korrupsiya darajasi past mamlakatlar reytingida Yangi Zelandiya 1, Daniya 2, Finlandiya, Singapur, Shvitsiya 3-o'rinni egallagan bo'lsa, Markaziy Osiyo davlatlaridan Qozog'iston 94, Qirg'ziston 124, O'zbekiston 146-o'rinni egallagan . Hech bir davlat korrupsiyadan, uning zararli oqibatlaridan to'liq himoya qilinmagan. Shu sababli har bir davlat qonunlarida korrupsiyaga qarshi kurash eng dolzarb va muhim masalalardan biri sifatida e'tirof etiladi. Xususan, Xitoy Jinoyat kodeksining 382-moddasiga ko'ra davlat xizmatchilarining o'z mansab imtiyozlaridan foydalangan holda davlat mulkini o'zlashtirib olishi, o'g'irlashi, firibgarlik yo'li bilan olishi yoki boshqacha tarzda o'zlashtirishi korrupsiya hisoblanadi. Shuningdek, davlat organlari, davlat korxonalari, korxonalar, tashkilotlar, xalq birlashmalari davlat mulkini boshqarish va xo'jalik yuritish ishonib topshirilgan shaxslarning o'z xizmat afzalliklaridan foydalangan holda o'zlashtirib olishi, o'g'irlashi, aldash yo'li bilan davlat mulkini boshqa yo'llar bilan noqonuniy egallab olishi ham korrupsiya sifatida baholanishi belgilangan. Korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlarning og'ir-yengilligiga qarab javobgarlik belgilangan bo'lib, 100 ming yuandan ortiq miqdordagi yakka tartibdagi korrupsiya uchun o'n yildan ortiq muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanishi, agar mol-mulki musodara qilingan holda yoki unsiz yillar yoki muddatsiz ozodlikdan mahrum qilish, jazoni o'ta og'irlashtiruvchi holatlarda - o'lim jazosi va mol-mulki musodara qilish belgilangan. Bundan tashqari Xitoy qonunchiligiga ko'ra, mol-mulk yoki xarajati uning qonuniy daromadidan oshib ketgan har qanday davlat amaldoriga, farq juda katta bo'lgan taqdirda, o'z mulkining manbalarini tushuntirish majburiyati yuklanadi. Agar u manbalar qonuniy ekanligini isbotlay olmasa, uning qonuniy daromadidan oshadigan qismi noqonuniy boylik deb hisoblanadi. Har qanday davlat amaldori Xitoy tashqarisidagi bankda saqlanuvchi o'z mablag'lari haqida tegishli tartibda davlatga xabar qilishi shart . Bizning fikrimizcha, Xitoy qonunchiligida korrupsiyaga qarshi kurashda yaxshi amaliyot yo'lga qoyilgan bo'lib, bunda mansabdor shaxslarning mol-mulki deklaratsiya qilinib, ortiqcha qismi qayerdan kelganligini asosli ma'lumotlar bilan isbotlay olmasa, Germaniya huquqshunoslarining fikriga ko'ra, mansabdorlik jinoyatlari nafaqat subyekt - mansabdor shaxsning belgisi bo'yicha, balki himoya qilinadigan obyekt -davlat apparati normal amal qilishi bo'yicha ham birlashtirilgan. "Basharti shaxs:

a) amaldor yoki sudya hisoblanadigan;

b) boshqa ommaviy-huquqiy xizmat munosabatlarida bo'lsa;

v) ommaviy boshqaruv vazifalarini qaysidir hokimiyat organida yoxud boshqa muassasada yo uning topshirig'iga ko'ra amalga oshirishga da'vat etilgan bo'lsa, u mansabdor shaxs hisoblanadi". Bundan tashqari, "bevosita ommaviy xizmat qilishga da'vat etilgan", ya'ni "mansabdor shaxsning o'zi bo'lmasa -da, hokimiyatning qaysidir organida ommaviy boshqaruv vazifalarini amalga oshirayotgan yoki bunday vazifalarni amalga oshiruvchi muassasa yoxud birlashmada band bo'lgan xodim mansabdorlik jinoyatlarining sub'ekti hisoblanadi". Germaniya Federativ Respublikasi Jinoyat kodeksining 332-moddasiga ko'ra korrupsiya bilan bog'liq jinoyatlar uchun olti oydan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanishi belgilangan. Demak, Germaniya qonunchiligida korrupsiya uchun tayinlanadigan jazo uncha og'ir bolmasada, lekin ushbu jinoyatning sub'ekti faqatgina mansabdor shaxs emas, balki davlat organlarining har bir xodimi ham bo'lishi mumkin va ular bir xil javobgarlikka tortiladi.

Janubiy Koreya Jinoyat kodeksining 129-moddasi pora olishdan tashqari, pora so'rash va pora olishga va'da berish uchun ham javobgarlikni belgilaydi. E'tiborga molik jihati shundaki, mazkur davlat jinoyat qonunchiligi nafaqat pora berish yoki pora berishni va'da qilishni, balki shaxsning pora berish haqida o'z xohishini namoyon qilganligi holatini ham jazoga sazovor qilmish sifatida baholaydi. Janubiy Koreyada korrupsiyaga qarshi jinoyatlar uchun jazo tayinlashning bu usuli samarali hisoblanib, bunda nafaqat jinoyatni sodir qilgan shaxs, balki pora olish yoki berish haqida o'z xoxishini aytgan shaxs ham jinoyat sub'ekti bo'ladi va javobgarlikka tortiladi.

AQSh va Buyuk Britaniya jinoyat qonuniga binoan, ommaviy tashkilotlarning xizmatchilari - mansabdor shaxslar ham, boshqa xodimlar ham pora olganlik uchun javobgarlikka tortilishi mumkin.

AQSh, Buyuk Britaniya jinoyat qonunlaridan farqli o'laroq, Italiya, Fransiya va GFRda xizmatchini pora evaziga og'dirishning oldini olishga qaratilgan huquqiy choralar ancha barqarordir. Fransiyada 1992-yilgacha aybdorlar 1810-yilgi JKning 177-183-moddalari bilan javobgarlikka tortib kelingan; Italiyaning 1930-yilgi Jinoyat kodeksiga mansabdorlik jinoyatlariga doir jiddiy o'zgartirishlar faqat 1990-yil kiritilgan.

Buyuk Britaniya statut huquqida poraxo'rlik uchun javobgarlik 1889, 1906, 1916 va 1925-yilgi qonunlar bilan o'rnatilgan, shuningdek sud presedentlari bilan tartibga solingan. Bu Angliyaning korrupsiyaga qarshi qonun hujjatlari dinamik xususiyatga ega ekanligidan dalolat beradi. Mufassal, ba'zan haddan ortiq detallashtirilgan ta'riflar, umumiy sanksiyalar bilan bir xil maxsus normalar tuzish yoki tasniflangan (imtiyozli) tarkiblarni (masalan, choychaqa berish va olish uchun javobgarlik moddasini) zaruratsiz kiritish AQSh korrupsiyaga qarshi qonunchiligining o'ziga xos xususiyatlaridir.

AQSh kodekslarining "Jinoyatlar va jinoiy ish yuritish" deya nomlangan 18-bobi 201-moddasi mansabdor shaxslar yoki guvohlarning poraxo'rliigi uchun jinoiy

javobgarlikni belgilaydi. Unga binoan, pora olish va berishdan tashqari, pora taklif qilish, va'da qilish, pora so'rash va porani olishga rozilik bildirish ham jinoiy javobgarlikka sabab bo'ladi. Janubiy Koreyada bo'lgani kabi AQShda ham korrupsiya jinoyati haqida o'z xoxishini bildirganlik uchun ham javobgarlik belgilangan. Demak, ushbu yo'l ham samarali hisoblanib, korrupsiyani oldini olishga ma'lum miqdorda o'z hissasini qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. // <https://lex.uz/docs/-3088008> / (Law of the Republic of Uzbekistan on Combating Corruption);
2. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi. // [Elektron manba]. URL: <https://lex.uz/docs/-1461329> (United Nations Convention Against Corruption); URL:<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl>
3. Criminal Law of the People's Republic of China. // [Electronic resource]. URL: <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/dbtyw/jdwt/crimelaw/t209043.htm>
4. Republic of Korea: Criminal Code (Wholly amended as of Jan. 1, 1998). p.21. URL: <http://www.refworld.org/docid/3f49e3ed4.html>